

Oponentský posudek na habilitační práci

Autor práce: Mgr. Bc. Vít Boček, Ph.D.

Název práce: Praslovanština a jazykový kontakt

Oponent: doc. Mgr. Miroslav Vepřek, Ph.D.

Posuzovaná habilitační práce Víta Bočka byla před časem publikována jako monografie řady *Studia Etymologica Brunensia* v Nakladatelství Lidové noviny. Jako taková tedy již prošla recenzním řízením, obvyklými redakčními úpravami a dočkala se již svých prvních reflexí v odborné literatuře. Z vlastní zkušenosti mohu též konstatovat, že se stala vítanou literaturou studijní. Nicméně v tomto posudku nebudu na tyto skutečnosti klást zásadní zřetel a mé hodnocení se bude vztahovat k samotnému textu habilitační práce.

Co se týče celkového tématu a jeho aktuálnosti ve slavistických oborech, je třeba konstatovat, že Bočkova monografie reflektuje metodologii sice již v minulosti uplatňovanou, avšak svým pojetím, komplexností přístupu i zařazením do kontextu současné lingvistiky opravdu novátorskou. Multidisciplinární přístup, zahrnující krom samotné kontaktní lingvistiky také diachronní sociolingvistiku, areálovou lingvistiku, paleontologii a další související disciplíny, odpovídá potřebám současné jazykovědy, a to přesně v duchu Bočkem též citovaného výroku A. Erharta o potřebách nových metod v indoeuropeistice. V kontextu českého lingvistického myšlení posledních téměř sta let je práce aktuální a potřebná mimo jiné tím, že je v mnoha ohledech, jevech a přístupech polemikou se strukturalistickými tezemi o primárně vnitřních příčinách jazykového vývoje.

Po stránce metodologického přístupu se v úvodu své monografie Boček vyjadřuje poněkud skromně; hovoří spíše o postupném hledání metody a o jistém, i když „pozorném eklekticismu“. Musím však konstatovat, že struktura práce prozrazuje promyšlený a ucelený systém. Je sice pravdou, že autor zde neuplatňuje vlastní specializovaný výzkum primárního materiálu, ale zhodnocuje velké množství odborných textů publikovaných jinými badateli, nicméně rozhodně se nejedná o nijaké povrchní glosování práce druhých. O poctivosti v zahrnování materiálových zdrojů svědčí i skutečnost, že se Boček nevyhýbá uvádění dokonce teorií a prací diletantských, i když samozřejmě v patřičných mezích a bez přiznání jakkoli nadbytečného prostoru.

V úvodních třech kapitolách („Úvod“, „Praslovanština: lingua franca a/nebo koiné?“ a „Kontaktní lingvistika“) si autor vytváří základní pojmový aparát a kritéria, jejichž pomocí bude dále klasifikovat přístup analyzovaných autorů i jazykové doklady/příklady. V Úvodu se zabývá mimo jiné paradigmatickými vědeckými přístupy v historickosrovnávací lingvistice – konvencionalismus, revizionismus, revolucionismus a kontrarevolucionismus. Ve druhé kapitole podrobuje zkoumání zejména otázku, jakým obecnějším modelem klasifikovat hlavní objekt zájmu – praslovanštinu, přičemž z těchto obecnějších modelů se nejvíce jeví jako zcela adekvátní žádný z nich (koiné, lingua franca, pidžin...) a v konkrétní rovině navrhuje vycházet primárně z bilingvismu mluvčích, kteří uskutečňují jazykový kontakt. Třetí kapitola je potom věnována kritické analýze různých přístupů a škol kontaktní lingvistiky v obecném slova smyslu bez nutného odlišení synchronie a diachronie. Sítlem jeho analýzy pak procházejí především dvě teorie, jejichž pojmový aparát a kritéria dále uplatňuje.

Toto podrobné vymezení, které na první pohled může připadat snad i neúměrně obsažné (teoretická východiska a výklady vlastně představují rovnou polovinu práce), svědčí naopak o

poctivém a svým způsobem i odvážném badatelském přístupu. Dovedu si představit i mnohem přímočařejší postup, který by bylo možno zvolit a který by spočíval v zhodnocení pouze vybraných a relevantních metod a teorií a na ostatní pouze odkázal ve zkrácené podobě a v bibliografických poznámkách. Avšak Boček výběrem obtížnější a vyčerpávající cesty spolehlivě odůvodnil svá teoretická východiska. Opět je třeba zdůraznit, že ve zhodnocování skutečně velkého množství odborných prací jiných autorů nezůstává pouze u povrchního převypravování jednotlivých děl, avšak jedná se o poctivou a erudovanou analýzu.

Ve čtvrté kapitole a dílčích podkapitolách potom jsou teoretická východiska uplatňována na konkrétní práce a jazykové jevy. Tyto pasáže opět charakterizuje důslednost, promyšlenost a systematičnost výkladů, které jsou zaměřeny nejprve na celkové koncepce praslovanštiny a následně dílčí kontaktní jevy ve vztahu k jednotlivým jazykovým rodinám. Kladně hodnotím i „exkurs“ o jazykovém kontaktu praslovanštiny s baltštinou, byť by možná v „konvenčním“ paradigmatu zakotvený čtenář očekával pro tuto problematiku mnohem větší prostor, ne-li kvantitativně nejobsáhlejší. Je však třeba uznat, že v celkovém kontextu teoretických východisek práce je otázka baltoslovanského jazykového vztahu jiným druhem diskursu.

Boček svoji práci předkládá jako podklad k habilitačnímu řízení, tedy k udělení titulu docent, což, jak všeobecně známo, je hodnota vědecko-pedagogická. Musím s potěšením uznat, že k oběma nedělitelným složkám této kvalifikace má habilitant předpoklady, jež jsou reflektovány i v samotném textu práce. Nemám na mysli pouze tu skutečnost, že jeho monografie se jistě stává součástí položek základní studijní literatury slavistických předmětů, ale fakt, že se didaktický přístup k odbornému čtenáři projevuje i v příslušných pasážích posuzovaného textu – např. u zhodnocování vlivu jednotlivých jazyků a jazykových rodin uvádí organicky i základní kompendia a studijní příručky. Ostatně už i mnou několikrát výše konstatovaná promyšlenost struktury práce se přetavuje ve srozumitelnou a didakticky náležitou výstavbu textu.

K poctivosti vědeckého přístupu patří také náležitá míra kritické sebereflexe autora. V tomto kontextu nacházíme na straně 285 pasáž, v níž Boček bez vytáček přehodnocuje zjištění svých předchozích prací. Zároveň se však autorský odstup a nadhled projevuje i implicitně, např. v komentářích k souhrnné tabulce jazykových jevů – jednomu z nejdůležitějších syntetizujících výstupů monografie (s. 374–378), kde je náležitě zdůrazněna problematičnost některých položek i celku, jenž vykazuje jistou míru zjednodušení. Na druhou stranu nevysvětlena zůstala v této tabulce nepřítomnost lexikálních jevů, která též podíl některých jazyků na kontaktu s praslovanštinou dle mého názoru nepatříčně snižuje.

S autorovou skromností snad souvisí i již na první pohled neobsáhlé pasáže závěrů práce. Je zřejmé, že i ve stávající podobě vykazuje text habilitační práce relevantní výsledky vědeckého bádání. Avšak vzhledem k obsáhlým a také obsažným úvodním pasážím bych očekával podrobnější a možná i odvážnější celková shrnutí a formulování finálních hypotéz (ne nutně jednu konkrétní, formulačně a věcně vycizelovanou hypotézu). Samotný závěr totiž obsahuje prakticky jen krátký popis kapitol práce a zřejmě příliš obecné konstatování skutečnosti jazykového kontaktu a nutnosti jeho reflektování v diachronní slavistice (a lingvistice vůbec). Na druhou stranu, dílčí závěry a shrnutí jsou obsaženy na koncích jednotlivých kapitol.

Přestože Bočkova monografie již prošla jistě pečlivými redakčními mechanismy, ojediněle se objevují i některé formální nedůslednosti. Ortografické povahy je chyba ve tvaru „vydobil“ namísto „vydobylo“ na s. 16; překlepem, který však zásadně mění smysl věty, je sousloví „nepodstatnější jev“ na s. 379. Co se dále týče formálních náležitostí, práci by nesmírně prospěl jmenný rejstřík, jakkoliv by jeho sestavení bylo jistě velmi pracné. Konečně by též bylo vhodné důsledně uplatnit číslování

dílčích kapitol a podkapitol (zjednodušilo by se mimo jiné vnitřní odkazování v textu), které je kupodivu částečně zavedeno v obsahu, nikoli v textu. Po stránce jazykové výstavby práce jsou formulační a stylistické dovednosti autora na odpovídající úrovni, i když o vhodnosti některých užitých tvarů by se dalo diskutovat – např. adjektivum „obecnětrákologické“ na s. 236.

K rozpravě si dovoluji formulovat následující otázky:

1. Na s. 276 se nachází tvrzení, že v případě genitivu-akuzativu „pro slovanštinu uspokojivé vnitřní motivace dosud nebyly nalezeny“. Jedná se o vlastní formulaci autorovu, nebo o parafrázi tvrzení Abajeva? V případě první možnosti by bylo žádoucí toto tvrzení upřesnit a opatřit patřičnou argumentací, proč se nepřijímá všeobecně rozšířená explikace nežádoucí homonymií nominativních a akuzativních forem v singuláru mužských o-/jo-kmenů v důsledku hláskových změn.

2. Na s. 237 se konstatuje, že v případě Trubeckého studie z roku 1939 „existují indicie, že šlo spíše jen o záměrnou provokaci či dokonce žert.“ Mohl by autor tyto indicie specifikovat, svá tvrzení podložit a posléze charakterizovat, do jakého typu vědeckého paradigmatu by za těchto okolností text Trubeckého spadal (revoluční, revizionistický...)?

Celkově hodnotím předložený habilitační spis takto: Vít Boček v monografii *Praslovanština a jazykový kontakt* prokazuje náležitou erudici k autonomní vědecké práci i k prezentaci této práce formou odpovídající odbornému stylu. Uplatňuje velmi široký i hluboký multidisciplinární přístup, dokládá výbornou orientaci v odborném diskursu v celosvětovém měřítku a jeho práce je skutečným přínosem pro slavistiku a indoevropéistiku domácí i zahraniční.

Docházím tedy k hodnocení, že habilitační práce splňuje požadavky standardně kladené na úroveň habilitačních prací v daném oboru.

V Olomouci dne 27. září 2018

dóc. Mgr. Miroslav Vepřek, Ph.D.